

SOPA, del germ. SÜPPA 'boci de pa xopat de líquid', pertanyent a la família de l'a.-al. ant. *sūfan* 'xarrupar', 'menjar amb cullera' (avui *saufen*), esc. ant. *sūpan* etc., potser incloent-hi també el gòt. *supōn* 'amanir, condimentar'. □ 1.ª doc.: S. XIV; *sopar*, 1158.

En el sentit etimològic de 'boci de pa xopat o sucac': «un servent --- ayga --- li-n aportà ên un anap --- i él hi féu tres *sopas* dadins e manjà-les», Reixac (Q., 125.19). No ens consta en Llull (car la cita de *Blang.*, § 2 és de l'ed. de 1524, passatge sense mss. i on justament l'ed. val. modernitza molt, posant *digerir* etc.; en el passatge anàleg de la *Do. Pu.*, Gili, p. 146, no figura), per més que no hi ha raó per dubtar que l'usés. «*Sopa* de pa, *sopa* per lesca de pa», accs. precisades pel dicc. de rims de JMarc; Aversó, *Torc.*, 324.5, 15 (junt amb les formes verbals *sopà, sop, sops*, 20, 1368, 1546); «empanades --- pastelletes --- *sopes* --- o pilotetes o polpa; chulla o carbonada ---», OPou (*ThPu.*, 191). Del derivat *sopar* es dedueix que *sopa* ja era antic en cat. en el S. XII.

En l'ús antic *sopa* no és un plat líquid o semilíquid, ni apareix mai, normalment, en singular: *sopes* són sempre llesquetes que es fan de diversos aliments sòlids, sobretot pa i anàlegs, si bé destinades a tirar-hi brou o amarar-les d'altre líquid. En el *L. de Sent Soví* se'n troben una dotzena de casos, sempre en plural i amb aquest valor (S. XIV, *NCL.* cxv, 250.1) (parlant dels alls-esquesos): «prin hom --- perdius, e van en ast; e puy fa hom *sopes* primes de pa blanc --- e fa hom escudeles dels ays esquesos sobre les *sopes*», «si vols fer aygua-sal ab formatge --- ayats les *sopes* escaldades e posats los hous sobre les escudelles --- e desobre la salsa», «estova les *sopes* ab la salsa»; i el més sovint en la frase *fer sopes*: «si vols fercir ventre de moltó --- e à hom pa blanc: ralla-l om --- e unple hom lo ventre --- puy féts *sopes* del caldo o brou, si us volete» (165.10, 165.11f., 187.6, 187.1f., 67.7).

És un mot comú, des d'antic, a totes les llengües romàniques (llevat del roms. i potser el sard): oc. *sopa*: se'n cita ex. en un trobador prov. de c. 1200 (o segle XIII): «mas am flauzons e *sopas* en sabrier» *Rayn.* v, 266 (on potser és més aviat «tranche de pain qu'on trempe dans un liquide», *PDPF*, que «soupe» ib.); cast. *sopa* [c. 1400 = «panis positus et madefactus in vino»], port. *sopa*, fr. *soupe*, it. *zuppa* «ministra di pane nel brodo» [S. xv, abans *suppa*, Dante], l'existència del mossàrab *suppa* (o *suppa*, en tot cas amb *pp* doble) es dedueix dels derivats hispanoàrabs *xopaipa* [fi S. XVI] «torta que se frie en la sartén» (dim. àrab) i *šappāpa* «oblea de farina» (*PAlc.*). La forma llatina SUPPA apareix primerament en una trad. d'Oribasi escrita a Ravenna a princ. S. VI, amb el sentit primitiu de 'tros de pa xopat de líquid': «manducare calidas *suppas*», Ant. Thomas (*Mél. L. Havet* 1909, 501ss.); després es troba en glosses llatines des del S. XI.

Que es tracta d'un mot d'origen germànic no se'n dubta, per més que hom hagi vacil·lat pel que fa a la seva explicació etimològica immediata. Kluge en el seu dicc. explica l'al. *suppe* (manlleu del baix-alemany) i

les formes romàniques corresponents (s. v. *saufen*) com a derivats del b.-al. mj. *sūpen* 'menjar amb cullera', que no és més que una variant de l'a.-al. ant. *sūfan*, al. *saufen*, neerl. mj. *sūpen*, ags. *sūpan*, esc. ant. *sūpa* 'xarrupejar', 'abeurar-se', angl. *sip*, *sup* 'xarrupar' (cf. *MARSOPA*); el mateix Kluge, d'altra banda (*ARom.* VI, 1922, 309-310), relacionava amb el gòt. *supōn* 'amanir, condimentar', parent de l'a.-al. mj. *soffōn*, que alguns germanistes consideren d'origen incert.

Altrament, però, bé pot ser que una cosa no sigui del tot incompatible amb l'altra. Un detall italià trobo d'interès, pel que fa a la data i geografia inicial del manlleu romànic: fonèticament l'it. ant. *suppa* no pot venir del longobard a causa de la manca de mutació secundària en la consonant, d'altra banda es podria sospitar que sigui mot d'entrada tardana a causa de la *ú* (no *o*), i la *z-* de *zuppa* més aviat semblaria reforçar aquesta sospita; hi ha, però, un descendent bastant segur del longobard *supfa* en el mot it. dial. *zuffa* 'farinetes de blat de moro' (Pistoia i Campània, *zuf* a l'Istria i el Friül), veg. dades i raonaments sobre tot això en Bertoni, *L'Elemento Germ. n. l. it.*, 205, 217, 218; ara bé em sembla que la *z-* d'aquest es pot comprendre com un trasllat de la forta africació del *-pf-* longobard, i llavors explicarem la *z-* de la variant it. més tardana, *zuppa* (i qui sap si també la *ú*) per un compromís-entre les dues formes del germanisme.

I així podem acabar de descartar la idea que el romànic sigui manlleuat per conductes diferents i en distints períodes, i que, p. ex., a França i Cat. vingués només del francic: probt. entraria en el llafí dels legionaris, a causa de les *sopes* de campaments mixtos (romans i auxiliars germànics) en les guarnicions imperials (ni tan sols la *u* de l'it. ant. *suppa* s'hi podria objectar, en cap cas, tractant-se de l'equivalència imperfecta entre els matisos de llengües al·lògenes).

Sense que ens calgui aportar més dades modernes sobre els detalls i variacions culinàries, dels quals ja es troba molt en els *DAG.*, *AlcM* [*BDC* VI, 50; XIX, 206] etc., afegim-n'hi alguna de concreta i directa. No és rar a la pagesia mallorquina fer una distinció entre *sōpā* i *sōpās*, distinció no morfològica; sovint en els hostals em preguntaven: «per sopar què vol? *sopa* o *sopes*?» (a Montuiri vaig deduir que per això entenien la corrent *sopa* de pa, i per *sopa* alguna mena més elaborada, o qui sap si... el deplorable producte que venen bo i fet, 1964). També a l'Alt Aragó es parla de «fidéus y *sopas*» una mica com pertot (p. ex. fins a Ansó, 1966, parlant de *cazuela*).

DERIV.: *Sopetes* [OPou «--- desmamar --- les *sopetes* o miques: *offella*», *ThPu.*]. *Sopassa* [Lab.]. *Sopaller*, Muntanya del Princ. (*DAG.*). *Soper* [Belv.]; *sopera* f. 'gran i fonda escudella per a sopes' [Lab.]; d'ús comú en tots els dominis dialectals (*BDC* III, 121, 136; XIII, 53, 60; VII, 78; XX, 236; *AlcM*) fins al capdamunt del Pirineu (*sopéra* Tor de V. Ferrera, *sopéra* Areu, 1932-3); *soperada*, *sopereta* [Belv.]. *Sopanda* no consta enlloc en el sentit de 'sopamenta' (car mals diccs. ho interpreten així en l'enigmàtic article «so-